

Komparácia praktických aspektov právnej ochrany svedka

Karin Vrtíková*

Abstrakt: Ťažiskom predmetného príspevku je právna ochrana svedka, ktorá má za cieľ zabezpečiť objektivitu svedeckej výpovede. Zámerom zákonodarcu by malo byť presvedčenie svedka, že podaním svedeckej výpovede mu nebudú hroziť žiadne mimoprávne formy represie zo strany osoby vystupujúcej v procesnom postavení obvineného, respektíve obžalovaného z trestného činu, na objasnení ktorého sa podaním výpovede výraznou mierou ako svedok podieľa. Predkladaný príspevok je aplikáciou komparatívnej metódy, nakoľko jeho cieľom bude porovnanie právnej ochrany svedka v právnom poriadku Českej republiky a Talianskej republiky a z takto vyhodnotených výsledkov si kladieme za cieľ poukázať na spoločné a rozdielne znaky medzi tuzemskou a zahraničnou právnou úpravou a zhodnotiť právnu ochranu svedka v rámci nášho právneho poriadku. V neposlednom rade sa budeme snažiť vyvodiť možné závery na podklade analýzy zahraničnej právnej úpravy. Máme za to, že predložený príspevok prinesie do rozoberanej problematiky jednoznačnosť a úvahy pro futuro.

Kľúčové slová: svedok, právna ochrana svedka, výsluch svedka, trestní rád, taliansky trestný zákon

Úvod

Na nasledujúcich riadkoch predstavíme čitateľom dve krajiny, ktorých právnu úpravu ochrany svedka si autorka vybrala na komparáciu. Prvou zo spomínaných krajín bude susedná Česká republika, ktorú si autorka vybrala práve z dôvodu spoločného historického kontextu a obdobným právnym úpravám. Aj napriek týmto skutočnostiam však predstavíme percipientom tak spoločné ako aj rozdielne atribúty právnej ochrany svedka a podnetné myšlienky, ktoré budú východiskom z komparácie, naplnia koncepciu *de lege ferenda*.

Ďalšou komparujúcou krajinou bude Talianska republika. Možno nie je každému jasné prepojenie, respektíve paralela tuzemského právneho poriadku s právnym poriadkom práve Talianska a za vhodnejšiu krajinu by považoval niektorú zo susedných krajín, avšak máme za to, že Talianska republika ponúka viacero významných a podnetných inštitútov, ktoré by, *de lege ferenda*, mohli byť prínosné aj pre slovenský právny poriadok.

1. Právna ochrana svedka prostriedkami českého právneho systému

Vychádzajúc z názorov právnych teoretikov v Českej republike, máme za to, že ochrana svedkov prostredníctvom inštitútu utajeného svedka bola v minulosti problematická, ba až neúčinná. Koncepcia právnej ochrany svedkov organizovaného zločinu častokrát nebola schopná zaistiť im trvalú a absolútnu bezpečnosť. Marini tvrdí, že svedkovia najzávažnejších trestných činov, medzi ktoré patria predovšetkým kauzy previazané s orga-

* JUDr. Karin Vrtíková, PhD. Katedra trestného práva a kriminológie Trnavskej univerzity v Trnave. ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9951-6426>. „Táto práca bola podporovaná Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-19-0050“ s názvom: *Trestnoprávna ochrana slobody*.

nizovaným zločinom, sú spravidla ochotní svedčiť len za podmienky, že im štát zaistí a garantuje stopercentnú bezpečnosť a to nielen im, ale aj im blízkym osobám, respektíve ich rodinám.¹ Inštitút utajeného svedka v minulosti neplnil úlohu adekvátnej ochrany, a to z dôvodu, že v právnom poriadku Českej republiky chýbali dostatočné právne prostriedky, ktoré by svedkov motivovali v podávaní svedeckých výpovedí a súčasne ich, v prípade potreby, aj patrične ochránili.

Ministerstvo vnútra Českej republiky až v roku 1999 začalo pracovať na návrhu právnej úpravy zvláštnej ochrany svedka, na základe čoho usudzujeme, že dovtedy bola svedkom poskytovaná ochrana iba prostredníctvom ustanovení *trestného řádu*, čo nemožno nazvať dostatočnou ochranou svedkov vypovedajúcich v závažných kauzách.

Aktuálna úprava právnej ochrany svedka prostredníctvom zákona č. 141/1961Sb., o *trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů* (ďalej len „*trestní řád*“ alebo „tr. ř.“), pozostáva z utajenia totožnosti svedka, utajenia podoby svedka v prípravnom konaní, utajenia osobných údajov v rámci vyšetrovacieho spisu a zákazu konfrontácie utajeného svedka². V konaní pred súdom musí predseda senátu organizačne zaistiť, respektíve znemožniť stretnutie utajeného svedka s obžalovaným, jeho obhajcom alebo inou osobou. Inými slovami, je jeho povinnosťou zabezpečiť svedkovi nepozorovaný príchod ako aj odchod z budovy súdu. Rovnako môže predseda senátu rozhodnúť aj o modulácii hlasu takéhoto svedka, či o ďalších možnostiach, ktoré sú na jeho voľnej úvahe a zabezpečia ochranu svedka pred odhalením.

Je teda možné zopakovať, že právna úprava anonymného svedka obsiahnutá v tr. ř. umožňuje poskytnutie ochrany svedkovi utajením jeho identity pri výsluchu a iných ďalších procesných úkonoch trestného konania. V prípade, ak by došlo k prezradeniu identity utajeného svedka, je možné použiť optimálne riešenie prostredníctvom inštitútu zvláštnej ochrany.³ V neposlednom rade uvádzame, že viacerí právnych teoretikov sa skepticky vyjadruje na adresu časového obmedzenia využitia ochrany svedka prostredníctvom *trestného řádu*. Táto časová obmedzenosť plynie z toho, že využiť utajenie údajov môže svedok počas doby trvania trestného konania, respektíve do pominutia dôvodov pre ich utajenie. Teda v prípade, ak pominú dôvody na utajovanie údajov o svedkovi, sa všetky jeho údaje uvedú do spisu. Máme za to, že táto skutočnosť deklaruje absenciu absolútnej ochrany svedka, z čoho plynú možné problémy *pro futuro* pre osobu svedka, ktorých vyvrcholením môže byť ohrozenie jeho života a zdravia práve od osoby, proti ktorej podal svedeckú výpoveď, respektíve od inej osoby.

Sme toho názoru, že charakter ochrany svedka podaný v trestno-procesných kódexoch je veľmi podobný tak v Slovenskej republike, ako aj v Českej republike. Na účely predmetného výkladu a komparácie, ktorú si autorka predsavzala čitateľom poskytnúť, budeme v nasledujúcom texte pracovať výlučne s českým zákonom o zvláštnej ochrane svedka, ako špeciálnym právnym predpisom poskytujúcim svedkovi ochranu a následne ho porobíme komparácii so slovenským Zákomom o ochrane svedka.

¹ MARINI, M. *Utajený svědek a jeho zvláštní ochrana*. Praha: Linde, 2008, s. 79.

² Totožnú situáciu judikoval aj Ústavný súd SR, sp. zn. III. ÚS 11/2019 z 9. januára 2019.

³ K tomu bližšie pozri Uznesenie Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 11Tdo/1146/2017, zo dňa 26. októbra 2017 a k tomu pozri zodpovedajúce rozhodnutie ESLP č. 51277/99 vo veci *Krasniki vs. Česká republika*, zo dňa 28. februára 2006, z ktorého vyplývalo, že ak je výpoveď utajeného svedka jediným, respektíve rozhodujúcim dôkazom je nevyhnutné obhajobe zabezpečiť vyvažujúce opatrenia, aby nedošlo k porušeniu princípu kontradiktórnosti, respektíve právu na spravodlivý proces.

Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka ve znění pozdějších předpisů (ďalej len „český z. o. s.“), nadobudol účinnosť 1. júla 2001. Jeho prijatím došlo k zakotveniu iného spôsobu ochrany svedka do trestného procesu. Predmetný zákon umožňuje zaistiť komplexnú ochranu svedkom a ďalším osobám v tých najzávažnejších prípadoch trestnej činnosti a tým zaistiť efektívnejší boj štátu proti závažným druhom kriminality. Inštitút zvláštnej ochrany svedka v plnej miere akceptuje právo obvineného na spravodlivý proces a právo na obhajobu, čím zároveň *garantuje bezpečnosť chránených osôb*. Z dôvodovej správy k predmetnému zákonu vyplýva, že česká zákonodarná moc jeho prijatím očakávala, že svedkovia zaradení do programu zvláštnej ochrany budú pred súdom vypovedať otvorenejšie, obhajobe nebude bránené v tom, aby vzniesla prípadné námietky voči vierohodnosti svedka a pravdivosti jeho výpovede a tým teda dôjde ku skvalitneniu trestného procesu v tých najzávažnejších kauzách.⁴ Zároveň sa tiež predpokladalo, že zvláštna ochrana svedka sa bude poskytovať len v tých najvýnimočnejších prípadoch. Žiaľ, ani po prijatí zákona o zvláštnej ochrane svedka nedošlo na území Českej republiky k žiadnemu výraznému poklesu organizovanej trestnej činnosti. Podľa Mariniho, bolo toto obdobie práve naopak charakterizované vnútorným rozkolom Polície Českej republiky, čo bolo spôsobené najmä nevhodnými reorganizačnými krokmi vnútri útvarov, ktoré sa zaoberali organizovaným zločinom.⁵

Na to, aby svedkovi mohla byť poskytnutá ochrana v zmysle zákona o zvláštnej ochrane svedka je nevyhnutné vylúčiť možnosť poskytnutia ochrany podľa tr. ř., respektíve osobe musí v súvislosti s trestným konaním hroziť ujma na zdraví alebo iné vážne nebezpečenstvo.⁶ Zároveň je potrebné upozorniť čitateľa, že právna úprava inštitútu zvláštnej ochrany vychádza zo subsidiarity uplatnenia v trestnom konaní. K poskytnutiu tejto ochrany môže teda dôjsť iba podporne, teda v prípade, ak bezpečnosť svedka nie je možné zaistiť iným spôsobom.⁷ Okrem zaistenia týmto zákonom je možné svedkovi poskytnúť ochranu aj zákonom č. 283/1991 Sb., o Polícii České republiky ve znění pozdějších předpisů, alebo českým trestným poriadkom. Na tomto mieste spomenieme popredného českého trestného právnika, ktorý vo vzťahu k špeciálnosti tohto zákona uviedol nasledovné: „Vzhľadom k špecifčnosti, finanční náročnosti a zaměření převážně na organizovanou trestnou činnost se přikláním k názoru, že nejvyšší ochrana je poskytována zákonem o zvláštní ochraně svědka a bude použita, když nebude možné využít či nebude postačovat ochrana dle zákona o policii ani dle Trestního řádu.“⁸

Vyššie zmienená skutočnosť, a síce subsidiarita použitia daného zákona, je však problematická z dôvodu, že oba zákony, tak *trestní řád* ako aj *zákon o zvláštní ochraně svědka* vychádzajú zo zásady subsidiarity svojho uplatnenia v trestnom konaní. Obdobným spôsobom znie ustanovenie § 55 ods. 2 tr. ř., ktoré vymedzuje, že: „*K utajení identity svědka může dojít jen tehdy, nelze-li jeho ochranu spolehlivě zajistit jinak.*“ Vantuch v tomto prípade navrhuje aplikačnú prednosť jedného zo spôsobov ochrany na základe možnej početnosti ich použitia. Keďže postup podľa § 55 ods. 2 tr. ř. vyžaduje minimálne finančné náklady, je preto možné ho v prípade potreby využívať v stovkách prípadoch ročne, avšak ochrana osôb podľa českého z. o. s. je nadštandardným spôsobom ochrany, ktorá

⁴ Novela zákona č. 137/2001 Sb.

⁵ MARINI, M. *Utajený svědek a jeho zvláštní ochrana*, s. 79.

⁶ K tomu bližšie pozri Uznesenie Nejvyššího soudu ČR, sp. zn. 5Tdo/792/2007, zo dňa 18. júla 2007.

⁷ § 1 ods. 2 českého z. o. s.

⁸ ŠÁMAL, P. *Trestní řád I. Komentář*. C. H. Beck, 2013, s. 626–627.

by mala byť využívaná len v nevyhnutnom rozsahu. Možno teda navrhnúť prednostné používanie inštitútu utajeného svedka, v zmysle tr. ř., pred postupom podľa z. o. s.⁹ Na druhej strane Sotolář a Púry uvádzajú, že vzhľadom k priebehu trestného konania by mal byť prednostne využitý z. o. s. nakoľko tak dochádza k minimálnemu zásahu do práva obžalovaného na spravodlivý proces, respektíve práva na obhajobu. Uvedené je možné tvrdiť aj vo svetle rozhodnutí Ústavného súdu Českej republiky k ochrane osôb. Jedným dychom však títo autori zhodne tvrdia, že takýto postup je značne problematický vzhľadom ku skutočnosti, že zo štátneho rozpočtu sú na ochranu osôb podľa z. o. s. vyčleňované len veľmi obmedzené prostriedky.¹⁰

Na základe analýzy vyplývajúcej z predchádzajúceho textu je možné vyvodiť nasledovný záver a síce, že zákon o zvláštnej ochrane svedka bol do českej právnej úpravy prijatý za účelom zabezpečovania ochrany pred tými najzávažnejšími trestnými činmi. Dovolíme si preto konštatovať, že by bolo na mieste zákon o zvláštnej ochrane svedka aplikovať ako *ultima ratio* inštitút ochrany svedka a prednostne využívať ustanovenia českého Trestného poriadku. Nestotožňujeme sa preto s právnym stavom *de lege lata*, neuvádzajúcim aplikačnú prednosť ani jedného z právnych predpisov. Uvedené vnímame ako kontraproduktívne a spôsobujúce zbytočné nezrovnalosti v právnej praxi.

Ako paralelu so slovenským zákonom o ochrane svedka vnímame skutočnosť, že na ochranu podľa českého zákona o ochrane svedka osoba svedka nemá právny nárok, i keď viacerí právnych teoretikov vyjadruje nesúhlas s predmetným ustanovením špeciálneho zákona. Tvrdia, že každá osoba by mala mať nárok na zaradenie do programu zvláštnej ochrany po tom, ako splní zákonom predpísané podmienky.¹¹ Na dôvažok uvádzame, že o tom, či osoba bude zaradená do programu zvláštnej ochrany, rozhoduje direktívne minister vnútra Českej republiky, čo je v zjavnom protiklade k rozhodovaniu Komisie v tuzemsku, ktoré preto hodnotíme ako objektívnejšie a neposkytujúce tak priestor pre korupciu či subjektívne intervencie v danej veci.

Podľa českého zákona o ochrane svedka sa bude postupovať aj v prípade poskytovania ochrany osobe, v procesnom postavení obvineného, ktorý ako bývalý člen zločineckej organizácie pomáha orgánom činným v trestnom konaní k odhaleniu a usvedčeniu páchatelov trestnej činnosti a k rozkrývaniu trestnej činnosti. Toto ustanovenie považujeme za *najmarkantnejší* rozdiel oproti slovenskej právnej úprave,¹² zároveň *totožný* znak s Talianskou republikou, ktorej zákon o ochrane svedkov spravodlivosti taktiež poskytuje právnu ochranu svedkom, ale aj osobám spolupracujúcim s justíciou. Okrem týchto osôb, český zákonodarca poskytuje ochranu a pomoc všetkým osobám, ktorým v súvislosti s trestným konaním hrozí ujma alebo vážne nebezpečenstvo. Tu je identifikovaný ďalší rozdiel oproti slovenskému zákonu o ochrane svedka, ktorý poskytuje pomoc explicitne vymedzenej kategórii osôb.

Český zákonodarca sa na druhej strane rozhodol nijakým spôsobom nešpecifikovať, respektíve nevy vymedzovať druhy trestných činov, pri ktorých je možné svedkovi poskytnúť

⁹ VANTUCH, P. Nový zákon o ochrane svědka a dalších osob a boj s organizovaným zločinem. *Právní rozhledy*. 2001, roč. 9, č. 8, s. 360–366.

¹⁰ SOTOLÁŘ, A. – PÚRY, F. K možností a limitům využití institutu utajených svědků. *Trestněprávní revue*. 2003, roč. 2, č. 2, s. 37–47.

¹¹ MARINI, M. *Utajený svědek a jeho zvláštní ochrana*, s. 81.

¹² Naopak, slovenský z. o. s. poskytuje ochranu iba ohrozeným svedkom, chráneným svedkom a im blízkym osobám, nie spolupracujúcim obvineným. K tomu tiež pozri § 21 z. o. s.

pomoc a ochranu (ako je tomu v SR). Je teda zrejmé, že podmienkou aplikácie inštitútu zvláštnej ochrany v Českej republike nie je závažnosť trestného činu, ale v zásade platí, že ochrana sa poskytuje práve svedkom vypovedajúcim o závažných trestných činoch, najmä trestných činoch spojených s organizovaným zločinom.

Zvláštna ochrana svedkovi poskytuje pomoc a osobnú ochranu (zväčša predstavuje neustálu alebo periodickú prítomnosť policajtov v bezprostrednom okolí chránenej osoby, jej obydlika alebo okolia v ktorom sa zdržuje), presťahovanie chránených osôb vrátane rodinných príslušníkov na iné miesto a pomoc týmto osobám za účelom ich sociálneho začlenenia v novom prostredí.¹³ Za najvyššiu formu ochrany považuje český zákonodarca zastieranie skutočnej totožnosti chráneného svedka, v rámci ktorej sú svedkovi políciou vydané krycie doklady, ktoré mu *de facto* vytvoria fiktívnu identitu. Takéto zastieranie skutočnej totožnosti svedka spočíva vo vytvorení legendy o inej osobnej existencii a v zavedení osobných údajov vyplývajúcich z tejto legendy do informačných systémov rôznych inštitúcií. Skrývanie totožnosti ale prichádza do úvahy iba pri odhaľovaní najzávažnejších foriem kriminality, napríklad svedkovi, ktorému bude až do podania výpovede na súde poskytovaná osobná ochrana, utajovanie jeho totožnosti a následné presťahovanie do zahraničia. Teda nie každému chránenému svedkovi musia byť vydané krycie doklady a zmenená totožnosť. Po skončení poskytovania zvláštnej ochrany sa môže svedok rozhodnúť, či bude používať svoju predchádzajúcu identitu alebo novú identitu. V prípade, ak by chcel využívať pôvodnú identitu, je to možné len v odôvodnených prípadoch, ktoré zároveň podliehajú súhlasu ministra vnútra Českej republiky.¹⁴

Na druhej strane netreba opomínať, že chránená osoba je povinná dodržiavať podmienky poskytovania zvláštnej ochrany a pomoci. S tým súvisí aj ukončenie zvláštnej ochrany a pomoci v prípade, keď chránená osoba vezme späť svoj súhlas, respektíve ak minister vnútra Českej republiky rozhodne o ukončení zvláštnej ochrany a pomoci, v prípade, ak hroziace nebezpečenstvo pominulo. Taktiež môže byť o ukončení zvláštnej ochrany rozhodnuté v prípade, ak chránená osoba odmietla pomáhať v zmysle ustanovení českého Trestného poriadku na dosiahnutie účelu trestného konania, v ktorého súvislostiach bola zvláštna ochrana a pomoc poskytovaná. Rovnaká situácia nastane aj v prípade, ak osoba, ktorej je poskytovaná zvláštna pomoc alebo ochrana, spácha úmyselný trestný čin, respektíve ak neplní povinnosti chránenej osoby, či poruší povinnosť zachovávať tajomstvo utajovaných informácií.¹⁵

¹³ Presťahovanie v rámci Českej republiky sa môže s ohľadom na jej rozlohu javiť v niektorých prípadoch ako nedostatočné. Z tohto dôvodu je možné v takýchto prípadoch presťahovať ohrozené osoby do štátov, s ktorými Česká republika uzavrela dohodu o spolupráci v tejto oblasti. K tomu tiež pozri VANTUCH, P. Co přináší zákon č. 137/2001 Sb. o ochraně svědka a dalších osob? *Bulletin advokacie*. 2001, roč. 8, č. 9, s. 23–39.

¹⁴ VANTUCH, P. K novelizaci zákona o ochraně svědků a dalších osob účinné od 1. 1. 2012. *Trestní právo*. 2012, roč. 17, č. 5, s. 4–9.

¹⁵ Důvody ukončení poskytování ochrany a pomoci chráněné osoby v zmysle § 7 českého z. o. s.:

- poskytovanie ochrany sa ukončí v prípade, ak chránená osoba vezme písomne späť súhlas podľa § 4 ods. 1 písm. a);
- taktiež sa poskytovanie ochrany a pomoci ukončí, ak minister vnútra neschváli jej poskytovanie;
- ak minister vnútra rozhodne, že nebezpečenstvo, ktoré chránenej osobe hrozilo, pominulo;
- v prípade, ak chránená osoba odmietla pomáhať podľa ustanovení tr. ř. k dosiahnutiu účelu trestného konania, v súvislosti s ktorým jej bola ochrana a pomoc poskytnutá;
- v dobe, počas ktorej bola poskytovaná zvláštna ochrana a pomoc, sa chránená osoba dopustila konania, ktoré odôvodňuje začatie trestného stíhania pre úmyselný trestný čin;
- chránená osoba si neplní povinnosti ustanovené § 6 českého z. o. s.;
- chránená osoba poruší povinnosť zachovávať utajenie o utajovaných informáciách.

Ďalším neprehliadnuteľným faktorom, na ktorý upozorňuje aj Vantuch, pri poskytovaní zvláštnej ochrany svedka je finančná náročnosť predmetného inštitútu, z ktorej následne môžeme vyvodiť minimum svedkov zaradených v programe zvláštnej ochrany. Dôvodová správa k zákonu o zvláštnej ochrane svedka počítala s ročnými nákladmi vo výške 30 miliónov českých korún. Na jednej strane rozumieme, že finančná náročnosť je v danom prípade zásadným aspektom, na druhej strane si nevieme predstaviť argument orgánov činných v trestnom konaní, respektíve súdu o tom, že určitý svedok nemôže byť zaradený do programu zvláštnej ochrany, pretože na to nie je dostatok finančných prostriedkov. Takéto odôvodnenie by určite, z hľadiska právneho, neobstálo. Máme za to, že je absolútnou, elementárnou povinnosťou štátu zabezpečiť ochranu svedka v prípade, ak mu ukladá povinnosť podať svedeckú výpoveď a jej podaním mu hrozí nebezpečenstvo.

2. Právna ochrana svedka prostriedkami talianskeho práva

Na úvod je nutné povedať, že predmetom nasledujúceho textu bude vymedzenie jednotlivých významných atribútov talianskeho právneho poriadku previazaných s inštitútom svedka. Podkladom nám bude taliansky trestný zákon, zákonný dekrét ministra spravodlivosti a tiež zákon o ochrane svedkov spravodlivosti. Práve posledný zo spomínaných právnych predpisov je, podľa nášho názoru, vyústením niekoľkoročných bojov proti organizovanému zločinu na území Talianskej republiky.

2.1 Codice penale

Taliansky Trestný zákon (tal. *Codice penale*) už v roku 1930 počítal so skutočnosťou, že osoba, ktorá vykoná nápravu za trestný čin a spolupracuje s justíciou, si zaslúži buď čiastočnú alebo úplnú imunitu, teda *zabezpečenie nestíhatelnosti za spáchaný trestný čin*.¹⁶ Taliansko už celé storočia bojuje s neslávne známym fenoménom mafie.¹⁶ Dôkazom toho je skutočnosť, že už v roku 1963 bola v Taliansku založená Komisia¹⁷ ako vyšetrovací orgán poverený vyšetrovaním „fenoménu sicílskej mafie“. Postupom rokov boli komisie rozširované tak, aby boli schopné preskúmania ďalších organizovaných zločineckých skupín tzv. „mafianskeho typu“ (ide konkrétne o skupiny *Cosa Nostra*, *Camorra*, *N'dranghetta*, *Sacra Corona Unita*).¹⁸

¹⁶ V judikatúre Najvyššieho kasačného súdu sa slovo mafia objavuje až v Rozhodnutí z 12. 11. 1974, v ktorom je mafia definovaná ako: „Akákoľvek skupina osôb, ktorá má úmysel zločineckými prostriedkami prevziať moc alebo udržať kontrolu nad lokalitami, skupinami alebo výrobnými činnosťami pomocou systematického zastrážovania a infiltrácie členov v snahe vytvoriť stav podriadenosti a mlčanlivosti (omerta), ktorý znemožňuje alebo extrémne sťažuje využitie bežných spôsobov trestnoprávneho zásahu zo strany štátu.“

Pre úplnosť je nutné vysvetliť, že pod pojmom mafia sa skrývajú rôzne typy skupín, ktoré sa navzájom odlišujú či už miestom výkonu trestnej činnosti alebo inými znakmi, ktoré charakterizujú jednotlivé zločinecké organizácie „mafianskeho typu“. Napríklad, na Sicílii nazývaná *Mafia* je v Kalábrii pomenovaná ako *N'dranghetta*, v Neapole a regióne Kalábria jej hovoria *Camorra* a v Apúlii zasa *Sacra Corona Unita*. Tieto už desiatky rokov známe zločinecké organizácie svojimi chápadlami riadia nielen regióny, v ktorých vznikli, ale aj ďalšie časti talianskeho polostrova. Blížšie povedané, prenikli už do takmer všetkých častí Talianska a žiaľ, siahajú až za hranice svojho štátu. Nesporným zostáva fakt, že svoje väzby vždy viažu na svoju domovskú krajinu, respektíve na svoj región.

¹⁷ Cieľom Komisie pre antimafiu je preskúmať fenomén organizovaného zločinu vo všetkých jeho podobách a zamerať sa na legislatívne, protikorupčné a administratívne opatrenia. Jej význam možno spozorovať aj v tej skutočnosti, že môže justičnej polícii nariadiť vyšetrovanie či požadovať akúkoľvek formu spolupráce, na podklade čoho možno vyvodiť, že má aj súdne právomoci.

¹⁸ GAMBETTA, D. *The Sicilian Mafia: The Business of Private Protection*. Cambridge: Harvard University Press, 1996, s. 35.

V roku 1984 sa obávaný taliansky mafián Tommaso Buscetta zaradil do zoznamu tzv. *pentiti*,¹⁹ čím porušil pravidlá *Omérty*²⁰ a rozhodol sa spolupracovať s justíciou. Tommaso Buscetta bol ústrednou postavou tzv. maxi procesov na Sicílii,²¹ ktoré sú známe aj v právnych kruhoch, najmä pre osoby sudcov Giovanniho Falconeho a Paola Borsellina. Práve títo dvaja sudcovia boli hlavami celého maxiprocesu, mementom zanieteného boja proti mafii, ktorí mu podriadili celý svoj život a napokon zaň aj životom zaplatili. Na základe svedeckých výpovedí svedkov Tommasa Buscettu²² a Salvatora Contorneho²³ bolo odsúdených viac ako 350 mafiánov. Táto skutočnosť otriasla organizáciou *Cosa Nostra* a talianska justícia zároveň dostala zadosť niekoľko rokov trvajúceho boju. Neopomenuteľným následkom tohto procesu bolo preukázanie, že *Cosa Nostra*, obávaná zločinecká organizácia funguje, a nie je výplodom fantázie autorov a sprievodcov dediny Corleone.

Aj napriek značnému úspechu sudcu Falconeho a Borsellina boj proti chobotnici, organizovanému zločinu, pokračoval ďalej. Jedným z nasledujúcich krokov talianskeho zákonodarcu bolo zakomponovanie nového trestného činu, *mafíanske sprisahanie*, do právneho poriadku. Taliansky trestný zákon (*Codice penale*) vo svojich ustanoveniach v časti „*Trestné činy proti verejnému poriadku*“ obsahuje dva články venované problematike „*bežnej zločineckej skupiny*“ (čl. 416) a „*zločineckej skupiny mafíanskeho typu*“ (čl. 416 bis), pričom každá zo spomenutých skupín je definovaná vlastnými špecifickými znakmi.

2.1.1 Znaky bežnej zločineckej skupiny

Z článku 416 Talianskeho trestného zákona možno vyvodiť nasledovné aspekty, ktoré sú na úrovni trestného práva hmotného previazané so zločineckou skupinou „bežného typu“:

- a) z hľadiska základnej charakteristiky ide o združenie troch a viacerých osôb s úmyslom spáchania viacerých trestných činov, pričom osoby, ktoré podporujú, zriaďujú alebo organizujú združenie, sú potrestané trestom odňatia slobody na tri až sedem rokov;
- b) pokiaľ ide o samotnú účasť na združení, páchatelia sú potrestaní trestom odňatia slobody na jeden až päť rokov;

¹⁹ Kajúcnik, falošne ľutujúci.

²⁰ *Omérta*, znamenajúca v sicílicine „mužnosť“, je kódex chovania prekračujúci tradičný spôsob mlčania, s ktorou členovia Mafie, ich obete, aj svedkovia zločinu čelia otázkam vyšetrovateľov a právnikov. Právny mafioso málo hovorí, váži každé slovo a celú dobu sa správa vážne a dôstojne, dokonca aj pri mimoriadnych provokáciách. Možno to prirovnáť k stredomorskému ideálu mužnosti, navracajúceho sa ku stolickej tradícii starovekého Grécka a Ríma. V neposlednom rade tento kódex vyžaduje, aby aj najmenej významný jedinec, alebo jeho rodina a priatelia, akokoľvek bezvýznamní, boli pomstí. Status muža závisí na jeho pripravenosti použiť násilie na obranu svojej cti. Muž, ktorý bráni svoju česť týmto spôsobom získava najcenejšiu komoditu – rešpekt. Rešpekt vytvára autoritu a autorita znamená moc. S mocou prichádzajú povinnosti. Skutočný mafioso sa stará o svoju zločineckú rodinu ako otec, často je krstným otcom detí svojich podriadených, zúčastňuje sa na ich svadbách a pohreboch a často usporadúva takmer rituálne hostiny, na ktorých samotný zasadací poriadok odzrkadľuje postavenie osôb v rodine. Sicílska mafia sa označuje ako *onorata societa* (čestná spoločnosť) a svojich členov považuje za mužov cti.

²¹ Maxi proces (tal. *Maxiprocesso*) bol trestným procesom proti sicílskej mafii, konaný v Palerme na Sicílii. Súdny proces trval od 10. 2. 1986 do 30. 1. 1992 pred Najvyšším kasačným súdom, ktorý sa konal vo väznici Ucciardone. Je považovaný za najvýznamnejší proces v dejinách boja proti sicílskej mafii a najväčší proces proti mafii vôbec.

²² Tommaso Buscetta odhalil sudcovi Falconemu vnútorné fungovanie a štruktúru Cosa Nostry, proces prijímania nových členov do organizácie a funkcie v rámci nej. Jeho svedecká výpoveď, ktorú poskytoval, trvala 45 dní.

²³ Začal vypovedať až po tom, ako Tommaso Buscetta.

- c) vedúci predstavitelia skupiny, respektíve združenia sú trestaní rovnakou sankciou ako tí, ktorí skupinu založili;
- d) ak členovia organizujú kampane alebo verejné zhromaždenia so zbraňami, budú uväznení na päť až pätnásť rokov;
- e) trest odňatia slobody sa zvyšuje, ak je členov skupiny desať a viac;
- f) v prípade, ak organizovaná skupina spácha niektorý z ďalších trestných činov ako napr. výroba detskej pornografie či detská prostitúcia, členovia skupiny budú potrestaní trestom odňatia slobody na päť až pätnásť rokov.²⁴

Za určitú subkategóriu zločineckej skupiny „bežného typu“ možno považovať zločinecké skupiny zamerané na obchodovanie s drogami a na obchodovanie s ľuďmi, ktoré sa priamo zameriavajú na páchanie konkrétnej činnosti, charakterizovanej zákonodarcom ako trestnú.

Z vyššie uvedeného vyplýva, že v prípade, ak existuje dôkaz o tom, že sa spojili tri a viac osôb, vytvorili skupinu trvalého charakteru s hierarchizovanou štruktúrou, ktorej členovia sa dohodli na neurčitom počte spáchania trestných činov, možno skonštatovať, že ide o vytvorenie organizovanej skupiny bežného typu.²⁵

2.1.2 Znaky zločineckej skupiny „mafiánskeho typu“

Článok 416 bis Talianskeho trestného zákona definuje zločineckú skupinu tzv. „mafiánskeho typu“, ktorá sa vyznačuje organizovanou štruktúrou, no najmä *mafiánskymi praktikami*. Takáto skupina používa zastrašovanie, násilie a využíva stav z toho vyplývajúci a to najmä stav podriadenosti a bezbrannosti. Ďalším príkladom praktík tejto skupiny je dodržiavanie pravidiel „omerty“, tzv. zákona mlčanlivosti.²⁶

Článok 416 bis *Codice penale* vymedzuje skupinu *mafiánskeho typu*, ako združenie v ktorom:

- a) každý, kto je súčasťou združenia mafiánskeho typu zloženého z troch, alebo viacerých osôb potrestá sa trestom odňatia slobody od deväť do pätnásť rokov;
- b) tí, ktorí podporujú, riadia, alebo organizujú skupinu sú potrestaní trestom odňatia slobody od dvanásť do osemnásť rokov;
- c) členovia združenia mafiánskeho typu majú úžitok zo zastrašovania, stavu podriadenosti a sprisahania páchaním trestnej činnosti a tým získavajú, riadia, alebo priamo či nepriamo kontrolujú hospodársku činnosť, koncesie, povolenia, zmluvy a verejné služby, alebo získavajú nelegálny zisk, alebo výhody pre seba, či pre iné osoby, bránia voľnému hlasovaniu, alebo obstarávajú hlasy pre seba či inú osobu;

²⁴ Legge 19 ottobre 1930 n. 1398 (zákon č. 1398/1930 trestný zákonník).

²⁵ VRTÍKOVÁ, K. Praktické aspekty organizovaného zločinu v Slovenskej republike a Taliansku. In: *Consilio et industria*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2020, s. 240.

²⁶ Taliansky sudca Piero Leanza doslovne tvrdí, že: „Spoločné povedomie o tom, že určitá organizácia alebo rodinný klan je mocný a pripravený použiť násilie, aby dosiahol svoje zločinecké ciele, postačuje na vytvorenie a rozšírenie pocitu strachu, zastrašenia a podriadenosti, ktoré vždy sprevádza zákon mlčanlivosti. Za bežnú súčasť považuje, že obeť zločinov mafiánskych organizácií, napríklad výpalného sa natoľko boja možných represálií, že odmietajú svedčiť počas vyšetrovania a súdneho konania, čím ešte posilňujú organizáciu, ktorá sa môže cítiť v určitom zmysle nedotknuteľná.“ K tomu bližšie pozri PAOLI, L. *Italian Organised Crime: Mafia Associations and Criminal Enterprises*. Taylor & Francis, 2004.

- d) ak je skupina podľa čl. 1 ozbrojená, zvyšuje sa trest odňatia slobody od dvanásť rokov do dvadsať rokov, ak ide o prípady uvedené v druhom odseku zvyšuje sa trest odňatia slobody na pätnásť až dvadsať šesť rokov;
- e) združenie sa považuje za ozbrojené ak členovia skupiny majú na dosiahnutie účelu skupiny k dispozícii zbrane, alebo výbušné materiály a to aj v prípade ak sú skryté, alebo uložené v mieste uloženia;
- f) ak hospodárske činnosti, ktoré členovia majú v úmysle prevziať, alebo kontrolovať ich a zároveň sú financované úplne, alebo čiastočne z príjmov z trestnej činnosti, sankcie, ktoré sú stanovené v predchádzajúcich odsekoch sa zvýšia o jednu tretinu až jednu polovicu;
- g) v prípade odsúdenia člena skupiny dochádza k zabaveniu vecí, ktoré slúžili, alebo boli určené na spáchanie trestnej činnosti, a vecí, ktoré boli získané z výnosov z trestnej činnosti²⁷.

Ako konkrétny príklad skupín, na ktoré sa aplikujú predmetné vyššie uvedené ustanovenia, uvádzame zločineckú skupinu *Camorra*, zločineckú skupinu *N'dranghetta* a iné zločinecké organizácie, ktorých ciele zodpovedajú združeniam mafiánskeho typu.

Článok 416 bis Talianskeho trestného zákona bol zavedený zákonodarcom v roku 1982 ako nové ustanovenie, vzhľadom na zvyšujúce sa nebezpečenstvo v spoločnosti, ktoré vyvolávali organizácie so špecifickými znakmi. Práve zadefinovanie rozdielov medzi zločineckou skupinou bežného typu a mafiánskeho typu sú významné míľniky talianskeho práva, ktorými zákonodarcu poukazuje na špecifiká týchto pojmov a ktorými sa najmä snaží prisrnejšími sankciami reagovať na jav *mafie*.

Na tomto mieste považujeme za dôležité spomenúť Rozsudok Najvyššieho kasačného súdu Talianska, ktorý s ohľadom na rozpínanosť jednotlivých mafiánskych zoskupení upriamuje pozornosť aj na menšie asimilácie tzv. netradičných mafií. Otvoril tak problematiku všetkých ostatných organizácií, ktoré v každom jednom prípade používajú metódy a techniky ako vyššie uvedené tradičné mafiánske zoskupenia, avšak pozostávajú z malých organizácií s nízkym počtom členov. V tejto súvislosti Najvyšší kasačný súd Talianska konštatoval, že: „*Zločin uvedený v čl. 416 bis Trestného zákona je možné aplikovať nielen vo vzťahu k tradičným mafiám pozostávajúcim zo združení s vysokým počtom členov a obrovských finančných prostriedkov, ale aj vo vzťahu k atypickým mafiám pozostávajúcim z malých organizácií s menším počtom členov, ktoré podliehajú obmedzenému územiu či určitému odvetviu činnosti, pričom však využívajú mafiánske metódy, z ktorej pochádza podriadenosť a mlčanlivosť.*“²⁸

Legislatívnym dekrétom č. 21 GU, zo dňa 1. 3. 2018 boli okrem iného novelizované aj ustanovenia talianskeho *Codice penale*. Konkrétne bolo doplnené ustanovenie článku 416 bis 1 nazvané „*Priťažujúce okolnosti pre zločiny súvisiace s použitím mafiánskych metód alebo zločinov na účely terorizmu*“. Uvedeným sa trestnoprávne postihli tie trestné činy, za ktoré je možné uložiť trest odňatia slobody na doživotie, a ktoré boli zároveň spáchané s použitím podmienok uvedených v článku 416 bis, alebo s cieľom uľahčiť činnosť orga-

²⁷ Bol to práve Pio La Torre, ktorý v roku 1980 inicioval návrh zákona, ktorým sa zaviedol nový trestný čin v talianskom právnom systéme, mafiánske sprisahanie, a možnosť súdov zabaviť tovar osôb patriacich k mafiánskeму sprisahaniu.

²⁸ Cass. Pen., oddiel V, č. 44156 z 13. júna 2018, Rv. 274120.

nizácii ustanovených v tom istom článku. Pri takýchto trestných činoch sa trest zvyšuje z jednej tretiny na polovicu.²⁹

Na tomto mieste sa môže čitateľovi zdať, že autorka sa odchyľila od pôvodnej línie, avšak máme za to, že na pochopenie súvislostí prepojených s danou problematikou bolo nevyhnutné spomenúť aj vyššie uvedené skutočnosti.³⁰

Právna úprava ochrany svedkov v Taliansku je upravená najmä v zákone o trestnom práve procesnom, v osobitnom dekréte ministra vnútra a s účinnosťou od 11. januára 2018 aj na základe zákona o ochrane svedkov spravodlivosti.³¹

Na podklade všetkých skutočností bol taliansky proces, najmä minimálna ochrana svedkov kritizovaná a diskutabilná. Dovtedajšia legislatíva sa totižto zameriavala výlučne na ochranu *spolupracovníkov spravodlivosti* (v zmysle nášho právneho poriadku môžeme povedať, že ide o osobu spolupracujúceho obvineného) a svedkov spravodlivosti vylúčila z akejkoľvek účinnej regulačnej ochrany. Z toho dôvodu sa talianska legislatíva rozhodla vykonať revíziu zákonného dekrétu č. 82 z 15. marca 1991, ktorá účinnosť nadobudla v roku 2001.

Revízia so sebou priniesla aj dlho očakávané výsledky v podobe revidovanej legislatívy vytvorenia programu na ochranu svedkov a spolupracovníkov justície. Hlavné zmeny v predmetnom dekréte sa týkali nasledujúcich aspektov:

- 1) Dekrét ustanovoval za *osoby oprávnené na ochranu*:
  - a) svedkov, informátorov v prípadoch previazaných s drogami, mafiou a vraždami;
  - b) svedkov akéhokoľvek trestného činu, ktorého následkom mal byť trest odňatia slobody v rozmedzí päť až dvadsať rokov;
  - c) blízke osoby vyššie uvedených svedkov, ktoré sú v nebezpečenstve.
- 2) Dekrét ustanovoval nasledovné *druhy ochrany*:
  - a) tzv. *dočasný plán*, zahrňajúci premiestnenie na dobu maximálne stoosemdesiat dní;
  - b) tzv. *osobitné opatrenia*, ktoré zahrňali plán ochrany a reintegrácie pre osoby, ktoré sa premiestňovali;
  - c) tzv. *program špeciálnej ochrany*, zahrňujúci poskytnutie premiestnenia, nový doklad totožnosti, finančnú pomoc a tiež vytvorenie novej identity³².
- 3) Rozhodnutie o prijatí svedka, respektíve spolupracovníka justície prijímala ústredná komisia, ktorá pozostávala z:
  - a) štátneho tajomníka ministerstva vnútra;
  - b) dvoch sudcov a dvoch prokurátorov;
  - c) piatich expertov na organizovaný zločin.

²⁹ Legislatívny dekrét č. 21 GU zo dňa 1. marca 2018, online dostupné zo: <<https://www.altalex.com/documents/leggi/2017/10/04/riforma-penale-attuato-il-principio-di-riserva-di-codice>> (cit. 2021-10-20).

³⁰ K tomu bližšie pozri VRTÍKOVÁ, K. *Inštitút svedka s akcentom na jeho právnu ochranu v trestnom konaní*. Praha: Leges, 2021, s. 123.

³¹ LEGGE 11 gennaio 2018, n. 6 *Disposizioni per la protezione dei testimoni di giustizia* (18G00022).

³² Takéto zmeny identity, respektíve vytvorenie novej identity, museli byť schválené Ústrednou ochrannou službou, ktorá bola zodpovedná za implementáciu a presadzovanie ochranných opatrení.

I keď sa v roku 2001 dosiahol určitý pokrok, dlho očakávaná reforma, ktorá by zaviedla rozlíšenie medzi svedkami spravodlivosti (ktorí nespáchali žiadny zločin) a spolupracovníkmi justície (ktorí sú na druhej strane zodpovední za závažné zločiny, ale rozhodnú sa „kajať“), s cieľom získať výhody, ktoré umožňuje zákon, sa zrodila až nedávno, v roku 2018.

2.2 Zákon o ochrane svedkov spravodlivosti (Legge della protezione dei testimoni di giustizia)

Zvláštna ochrana na základe zákona o ochrane svedkov spravodlivosti sa poskytuje svedkovi v prípade, ak sú bežné bezpečnostné opatrenia zo strany polície nedostatočné a zároveň svedkovi hrozí vážne nebezpečenstvo v súvislosti s poskytnutým svedectvom.

Nová právna úprava, účinná od roku 2018, ustanovuje, že *svedok spravodlivosti, jeho rodinní príslušníci a ostatní budú príjemcami opatrení fyzickej ochrany, opatrení hospodárskej podpory a opatrení zameraných na reintegráciu do spoločnosti a práce*. Obrovský milník, ktorý dosiahol zákonodarca v roku 2018 spočíva v odstránení rozdielov v súvislosti so zaobchádzaním s tými, ktorí sú v programe ochrany. S účinnosťou predmetného zákona súvisí teda aj tá zmena, že ekonomická pomoc a podpora je zabezpečená, respektíve poskytovaná všetkým svedkom spravodlivosti zaradeným do programu ochrany.

V zmysle čl. 2 zákona o ochrane svedkov spravodlivosti je takýmto *svedkom spravodlivosti každý, kto:*

- a) v rámci trestného konania podáva odôvodnené, spoľahlivé, podstatné vyhlásenia významné pre vyšetrovanie alebo súdne konanie;
- b) preberá, vzhľadom k trestnému činu, ktorý je predmetom jeho vyhlásení, postavenie osoby poškodenej trestným činom alebo osoby informovanej o skutkoch alebo svedka;
- c) nebol odsúdený za úmyselné trestné činy, súvisiace s tými trestnými činmi, pre ktoré sa vedie konanie, a nevyužil vo vlastný prospech to, že prišiel do kontaktu so zločineckým prostredím, o ktorom podáva vyhlásenia. Postavenie svedka spravodlivosti nevylučuje správanie v dôsledku podriadenia sa kriminálnym jednotlivcom alebo združeniam, ktoré sú predmetom vyhlásení, ani samotné príbuzenské vzťahy či manželstvo s osobami vyšetrovanými alebo obvinenými v súvislosti s trestným činom, pre ktorý sa koná, alebo pre súvisiace trestné činy;
- d) nie je alebo nebol podriadený preventívnemu opatreniu ani nie je podriadený konaniu, ktoré prebieha voči nemu kvôli uplatňovaniu takéhoto opatrenia, v zmysle zákonov o boji proti mafii a o preventívnych opatreniach, podľa zákonného nariadenia č. 159 z 6. septembra 2011 (tzv. Protimafiánsky kódex³³), z ktorých by sa dala vyvodzovať pretrvávajúca aktuálnosť jeho nebezpečnosti a odôvodnená pravdepodobnosť, že by mohol páchať trestné činy závažné pre spoločnosť;
- e) nachádza sa v situácii vážneho, konkrétneho a aktuálneho nebezpečenstva, vzhľadom ku ktorej sú bežné ochranné opatrenia, ktoré môžu priamo prijať orgány verejnej bezpečnosti, úplne nedostačujúce, hodnotenej so zohľadnením všetkých okolností a zvlášť vážnosti a kvality poskytnutých vyhlásení, povahy trestného činu, stavu a stupňa konania, ako aj typu reakcií kriminálnych jednotlivcov a združení, ktoré sú predmetom vyhlásení.

³³ Dostupné zo: <<https://www.altalex.com/documents/codici-altalex/2014/07/24/codice-antimafia-edizione-giugno-2014>> (cit. 2022-02-24).

Svedkom spravodlivosti v zmysle predmetného zákona je teda každý, kto ku dňu jeho účinnosti podlieha programu ochrany alebo osobitným ochranným opatreniam.

Osobitný právny predpis ďalej pojednáva o jednotlivých druhoch opatrení pre svedkov spravodlivosti, ktoré môžu pozostávať či z opatrení ekonomickej podpory alebo sociálnych a pracovných opatrení. Jednotlivé druhy ochranných opatrení sa uplatňujú s akcentom na ten ktorý prípad, t. j. podľa situácie, v ktorej sa svedok spravodlivosti nachádza, jeho osobných, rodinných, sociálnych a ekonomických podmienok a tiež osôb, ktoré sa s ním nachádzajú v ohrození. Osobitné ochranné opatrenia síce môžu spôsobiť obmedzenie práv svedka a jemu blízkych osôb. Zákon takéto obmedzenia nazýva dočasné výnimky, diktované potrebou ochrany osobnej bezpečnosti svedka a iných chránených osôb. V neposlednom rade musí byť zabezpečená stálosť v mieste pobytu svedka, avšak s cieľom zaisťiť bezpečnosť svedka a iných chránených osôb a tiež bezpečnosť ich majetku je možné, v prípade potreby:

- a) pripraviť opatrenia dohľadu a ochrany;
- b) technicky zabezpečiť domy a budovy patriace svedkovi;
- c) prijať nevyhnutné opatrenia pre prípad cestovania so svedkom;
- d) presunúť svedka na chránené miesto;
- e) zabezpečiť osobitné postupy na vedenie dokumentácie o svedkovi;
- f) použiť krycie dokumenty v prípade, ak je to potrebné s ohľadom na aktuálnosť nebezpečenstva, ktoré svedkovi a ďalším chráneným osobám hrozí;
- g) použiť akékoľvek ďalšie mimoriadne opatrenia, ktoré musia byť v súlade so všeobecnou smernicou vydanou generálnym riaditeľom verejnej bezpečnosti.

Generálna klauzula daného predpisu uvádza, že svedkovi spravodlivosti a ostatným chráneným osobám, musí byť v každom prípade zabezpečená *dôstojná existencia*.

Záverom, na ochranu svedka sú zákonom stanovené opatrenia, ktorými sú najmä osobná ochrana, technické, bezpečnostné opatrenia, presídlenie do nového bydliska, sociálna rehabilitácia, presťahovanie na tajné a strážené miesto, zmena identity, peňažná pomoc za stanovených podmienok podľa osobitných predpisov, taktiež náhrada za stratu zamestnania, respektíve ušlého zisku, nájdenie novej adekvátnej práce v prípade, že svedkovia z dôvodu podania výpovede nemôžu ďalej pokračovať vo svojom zamestnaní, respektíve oň z tohto dôvodu prišli, či dokonca poskytnutie bezúročnej pôžičky. Medzi ďalšie opatrenia taliansky zákonodarca zaradil náhradu prípadných liečebných nákladov, právnu pomoc, náhradu príležitostných výdavkov z dôvodu ochrany a paušálnu náhradu utrpenej psychickej a biologickej ujmy. Ak je však subjekt nútený zmeniť svoje bydlisko alebo sa presťahovať na chránené miesto, ubytovanie mu musí byť zaručené a ak je presťahovanie definitívne, musí mu byť zabezpečené odkúpenie majetku alebo nehnuteľností štátom, v prípade, že predaj na voľnom trhu nie je možný. Z hľadiska sociálnej a pracovnej integrácie má svedok právo zachovať si zamestnanie alebo sa z bezpečnostných dôvodov presunúť na iné pracovné miesto.³⁴

³⁴ K tomu porovnaj FINOCCHIARO, S. *La riforma del codice antimafia e non solo uno sguardo dinsieme alle modifiche appena introdotte*. 2017. Online dostupné zo: <<https://archiviodpc.dirittopenaleuomo.org/d/5639-la-riforma-del-codice-antimafia-e-non-solo-uno-sguardo-dinsieme-alle-modifiche-appena-introdotte>>.

V Taliansku je ako v jednej z mála krajín stanovená *minimálna a maximálna doba, počas ktorej je svedok chránený*. Minimálna doba ochrany je stanovená na šesť mesiacov a maximálna doba ochrany svedka je stanovená na šesť rokov. Počas doby trvania osobitných opatrení je potrebné vykonávať kontroly, či existuje dôvod na pokračovanie vykonávania opatrení, respektíve v prípade potreby je možné dobu trvania ochranných opatrení aj *predĺžiť*. Ústredná komisia nerozhoduje len o dĺžke ochrany, ale dáva tiež súhlas k ochrane a posudzuje návrhy na ochranu. Na čele komisie je námestník ministra vnútra a ďalšími členmi sú prokurátor, dvaja sudcovia a piati policajti. Sudcovia a policajti sú prednostne vyberaní z radov tých, ktorí majú skúsenosti z aplikačnej praxe s bojom proti organizovanému zločinu a ktorí vykonávajú vyšetrovanie v konaniach súvisiacich s organizovaným zločinom mafiánskeho typu. V prípade, ak sú splnené podmienky poskytnutia ochrany, komisia rozhodne o jej udelení bezodkladne, na svojom prvom zasadnutí. Takýto dokument označujeme ako predbežný (dočasný) plán³⁵ ochrany svedka v rámci ktorého je svedkovi spravodlivosti ustanovený tzv. referent. Zároveň možno uviesť, že od tohto momentu svedok spravodlivosti a ďalšie chránené osoby získavajú status *chráneneho svedka*, i keď ešte nie je zavŕšený program ochrany svedka. Referent je tou osobou, ktorá okamžite informuje svedka a ostatné chránené osoby o jednotlivých opatreniach, právach a povinnostiach, ktoré im vyplývajú zo získania statusu chráneného svedka. Úlohou referenta je všestranná pomoc svedkom spravodlivosti vo všetkých aspektoch ich nového života. Táto pomoc zahŕňa informovanie svedka o jeho právach, udržiavanie nepretržitého vzťahu s Komisiou, tak aby bol rýchlo schopný zabezpečiť špeciálne opatrenia podľa potrieb dotknutej osoby, poskytovanie pomoci pri správe majetku a tiež je nápomocný vo fáze reintegrácie do spoločnosti a práce. Ústredná komisia zvolí referenta a súčasne zažiada o stanoviská zainteresované orgány prostredníctvom kontaktnej osoby. Tieto zainteresované orgány vydajú kontaktnej osobe osvedčenie o ich rodinnom, majetkovom stave, vzdelaní, odbornej kvalifikácii, respektíve akejkolvek kvalifikácii, ktorú majú, či prípadných občianskych, respektíve trestných konaniach. Kontaktná osoba musí do tridsiatich dní predstúpiť pred Komisiu a podať uvedené informácie. Po získaní všetkých informácií a ich starostlivom zvážení bude zavŕšením celého procesu *konečný program ochrany svedkov spravodlivosti*, ktorý musí byť podpísaný všetkými zainteresovanými stranami. Zjednodušene povedané, ústredná komisia rozhoduje v prvom kroku o tom, či sú splnené podmienky poskytnutia ochrany a v prípade odsúhlasenia týchto podmienok sa vytvorený dokument nazýva tzv. dočasný plán, prostredníctvom ktorého je, okrem iného, svedkovi ustanovený referent. Táto dosiahnutá úroveň spôsobuje, že *svedok sa od tohto momentu nazýva chráneným svedkom*. V ďalšom bode ústredná komisia zažiada o stanoviská zainteresované orgány, ktorých výstupné informácie prejedná do jedného mesiaca na svojom zasadnutí. Po starostlivom preštudovaní všetkých predložených informácií a uvážení všetkých okolností bude program ochrany buď zavŕšený signovaním všetkými zainteresovaných stranami alebo proces smerujúci k programu ochrany nebude naplnený a chránený svedok nebude zaradený do programu ochrany svedkov spravodlivosti.

³⁵ Dočasný plán stratí účinnosť, ak po deväťdesiatich dňoch od jeho prijatia orgán, ktorý formuloval návrh, nepožiada o uplatnenie konečného programu spôsobom uvedeným v článku 11 a jeho rozhodnutie nebolo vyriešené. Predseda ústrednej komisie môže nariadiť pokračovanie predbežného plánu ochrany na nevyhnutne potrebný čas, aby mohla komisia návrh preskúmať.

Posledné správy, ktoré sa nám podarilo získať, hovoria iba o päťdesiatich piatich svedkoch spravodlivosti a ich sto sedemdesiatich siedmich rodinných príslušníkoch, ktorí sú v Taliansku pod ochranou štátu, pretože sú ohrozovaní zločineckými organizáciami. V priemere je čas strávený v programe ochrany šesť rokov a dva mesiace.³⁶

V neposlednom rade opakujeme, že právna ochrana svedkov spravodlivosti je v Taliansku upravená v rámci jedného zákona, ktorý okrem svedkov spravodlivosti poskytuje právnu ochranu a pomoc aj spolupracovníkom spravodlivosti, tzv. kajúcnikom, v našich právnych pomeroch nazývaných ako spolupracujúci obvinení.

3. Východiská z komparácie

Cieľom príspevku pojednávajúceho o špeciálnom zákone poskytujúcom ochranu svedkovi bolo okrem komparatívneho porovnania s právnou úpravou na území Slovenskej republiky aj uvedenie objektívneho rozboru právnej úpravy, jej zhodnotenie, naznačenie prípadných nedostatkov a pokúsenie sa o načrtnutie možných alternatív riešenia, *de lege ferenda*.

Spoločnými atribútmi všetkých komparovaných krajín je situácia, ktorá predpokladá aplikovanie ochrany na osobu svedka. V rámci týchto krajín sú tieto predpoklady takmer totožné. V zásade ide o hroziacu ujmu na živote alebo zdraví, či iné nebezpečenstvo, ktoré hrozí svedkovi v súvislosti s poskytnutím svedeckej výpovede. Čo sa týka kategorizácie trestných činov, pri ktorých je možné pri podávaní svedeckých výpovedí poskytovať svedkom ochranu, tie sú v zásade totožné vo všetkých komparujúcich krajinách. Najčastejšie identifikovaným znakom týchto trestných činov je previazanosť s organizovanými zločineckými skupinami a hroziace nebezpečenstvo pre život a zdravie svedka pri podávaní svedeckých výpovedí v takýchto prípadoch.

3.1 Východiská z komparácie pre Českú republiku

Vychádzajúc z vyššie uvedeného je možné konštatovať, že by bolo na mieste primárne vymedziť aplikačnú prednosť tr. ř. pred českým z. o. s. Domnievame sa, že český z. o. s. by bolo vhodné využívať ako prostriedok ochrany svedka *ultima ratio*.

Medzi pozitíva českého zákona o zvláštnej ochrane svedka zaraďujeme široký okruh osôb, ktorým môže byť zvláštna ochrana poskytnutá. V rámci zefektívnenia boja proti organizovanej trestnej činnosti zákonodarca umožnil predmetným zákonom chrániť aj osoby obvinené z trestných činov, ktoré sú ochotné vypovedať a tým napomáhať orgánom činným v trestnom konaní pri odkrývaní organizovaných zločineckých skupín a pri usvedčovaní páchatelov týchto trestných činov. V Českej republike je právna ochrana poskytovaná aj obvinenému, ktorý ako bývalý člen zločineckej organizácie napomáha orgánom činným v trestnom konaní k odhaľovaniu a usvedčovaniu páchatelov trestných činov. Tiež sa zákon o zvláštnej ochrane svedka vzťahuje aj na osoby, ktorým v súvislosti s podaním svedeckej výpovede hrozí ujma alebo vážne nebezpečenstvo. Neutrálne si dovoľíme vnímať, že právna ochrana svedka v Českej republike poskytovaná na základe zákona o zvláštnej ochrane svedka môže byť udelená aj *natrvalo*, v prípade, že nedôjde k naplneniu

³⁶ Dostupné zo: <<https://www.interno.gov.it/it/notizie/audizione-direttore-servizio-centrale-protezione-aceto-commissione-antimafia-video>> (cit. 2021-09-18).

čo i len jednej z podmienok uvedených v ustanovení § 7 českého z. o. s.³⁷ Táto skutočnosť je v značnom protiklade s Talianskom, kde je svedkovi ochrana poskytovaná *maximálne po dobu šiestich rokov*, s možnosťou dodatočného predĺženia v prípade potreby.

Široký okruh osôb, ktorým môže byť poskytnutá zvláštna ochrana, hodnotíme ako pozitívny aspekt českého zákona o zvláštnej ochrane svedka a podčiarknutie esenciálnej dôležitosti poskytovania ochrany svedkom.

V rámci uvedeného výkladu sme tiež upozornili na, podľa nášho názoru, obrovský problém, ktorým je skutočnosť, že o zaradení osoby do programu zvláštnej ochrany v Českej republike rozhoduje autokraticky minister vnútra Českej republiky. Domnievame sa, že táto skutočnosť nepôsobí objektívnym dojmom, a to z dôvodu, že umožňuje priestor pre korupciu či protekciu. Za určité negatívum považujeme aj fakt, že takýto spôsob rozhodovania nemožno považovať za odborný, respektíve relevantný. V protiklade k tejto skutočnosti stojí tuzemská právna úprava (právna úprava SR), v rámci ktorej o zaradení svedka do programu ochrany rozhoduje Komisia zložená z vymenovaných zástupcov Ministerstva vnútra SR, Ministerstva spravodlivosti SR a Generálnej prokuratúry SR. V tomto smere tiež Taliansko ponúka objektívne riešenie prostredníctvom rozhodovacieho orgánu, Komisie, ktorá je zložená zo sudcov a vyšetrovateľov s preukázanými skúsenosťami s vyšetrovaním organizovaného zločinu a ktorej predsedá štátny tajomník. Z nami uvedenej komparácie je zrejmé, že obe komparujúce krajiny poskytujú viac objektivity pri rozhodovaní o zaradení svedka do programu ochrany, odbornosti rozhodujúceho orgánu a tiež transparentnosti. V nadväznosti na uvedené, by sme *pro futuro* navrhovali, aby rozhodovacia právomoc o zaraďovaní svedkov do ochrany spočinula v rukách nezávislej komisie zloženej z odborníkov z aplikačnej praxe, po vzore tuzemskej právnej úpravy a tiež právnej úpravy Talianska, ktorej bude predsedáť buď štátny zástupca alebo minister vnútra, tak ako je tomu doposiaľ, ale ich funkcia bude iba formálnym garantom dodržiavania zákonného postupu pri zaraďovaní svedkov do programu ochrany. Na podklade uvedeného je možné konštatovať, že je nevyhnutné vniesť do rozhodovania viac odbornosti, čo zabezpečia práve odborníci z aplikačnej praxe (vyšetrovatelia či sudcovia organizovaného zločinu).

3.2 Východiská z komparácie pre Taliansku republiku

Čo sa týka talianskej právnej úpravy ochrany svedkov je nutné skonštatovať, že od roku 1930 počítala talianska legislatíva s tým, že osoba, ktorá vykoná úplnú alebo aspoň čiastočnú nápravu za trestný čin a spolupracuje s orgánmi činnými v trestnom konaní a súdmi, si zaslúži buď čiastkovú alebo celkovú imunitu, respektíve zabezpečenie nestíhatelnosti za spáchaný trestný čin. Následne sa dlhé roky právna ochrana upriamovala výlučne na spolupracovníkov spravodlivosti a svedkovia boli vylúčení z akejkoľvek relevantnej právnej ochrany. Až v roku 2001, revidovaním zákonného dekrétu, bol vytvorený program na ochranu svedkov a spolupracovníkov so spravodlivosťou. Avšak je nutné zdôrazniť, že *dlho očakávanú reformu priniesol až Zákon o ochrane svedkov spravodlivosti s účinnosťou od roku 2018*. Prostredníctvom tohto zákona sa ochrana svedkom poskytuje až v prípade, ak bezpečnostné opatrenia zo strany polície nie sú dostatočné a svedkovi hrozí nebezpečenstvo v súvislosti so svojou svedeckou výpoveďou. S týmto faktom súvisí aj celé spekt-

³⁷ K tomu bližšie pozri poznámku pod čiarou č. 16.

rum možností ako svedkovi zabezpečiť ochranu. Ide o fyzickú ochranu, opatrenia hospodárskej podpory, opatrenia zamerané na reintegráciu do spoločnosti a práce.

V tomto kontexte si Taliansko dovoľíme zhodnotiť ako najliberálnejšiu krajinu čo do poskytovania právnej ochrany svedkom. Krajina roky bojujúca s organizovanou kriminalitou poskytuje ochranu najširšej kategórii osôb. Na strane jednej osobám trvalo žijúcim so svedkom, na strane druhej osobám, ktoré síce so svedkom nežijú, ale tiež sú vystavené vážnemu nebezpečenstvu v súvislosti s podaním svedeckej výpovede.

Časovo regulovanú dobu trvania ochrany svedka považujeme v rámci talianskeho právneho poriadku za problematickú. Práve tento aspekt môže byť kľúčovým pri rozhodovaní svedka o tom, či poskytne svedeckú výpoveď v takej miere, ktorá by ho mohla ohroziť na živote či zdraví, alebo to radšej neurobí, čím môže dôjsť k nestíhatelnosti páchatela trestného činu. V tomto smere si dovoľujeme, ako úvahu *pro futuro*, navrhnúť časové maximum, v rozmedzí napríklad desať až pätnásť rokov, pretože aktuálne časové hľadisko šiestich rokov sa nám zdá s ohľadom na dĺžku trvania vyšetrovania organizovanej kriminality nepostačujúce a máme za to, že práve tento aspekt by zásadným spôsobom ovplyvnil rozhodovanie svedka o podaní svedeckej výpovede. Na druhej strane sme si vedomí, že správnym riešením nie je ani trvalá ochrana svedka, z dôvodu prívysokkej finančnej náročnosti. Navrhujeme preto podporovať tzv. reintegráciu svedka do spoločnosti a práce.

3.3 Východiská z komparácie pre Slovenskú republiku

S ohľadom na vyššie uvedené si dovoľujeme na nasledujúcich riadkoch načrtnúť úvahy *de lege ferenda* pre Slovenskú republiku. V prvom rade navrhujeme rozšírenie okruhu osôb, ktoré môžu byť zaradené do programu ochrany aj o osoby trvalo žijúce so svedkom v spoločnej domácnosti, respektíve aj o osoby, ktoré so svedkom nežijú, ale ich dôvodná obava o život a zdravie je relevantná v súvislosti s výpoveďou svedka. Tento návrh uvádzame na podklade právnej úpravy Talianska, v rámci ktorej sa ochranné opatrenia môžu vzťahovať aj na osoby trvalo žijúce so svedkom, či osoby, ktoré síce so svedkom nežijú, ale sú tiež vystavené vážnemu nebezpečenstvu, v súvislosti s výpoveďou svedka v danej veci. Preto tento návrh považujeme, v danej veci, za mimoriadne podnetný. Osoby obvinené z trestnej činnosti, ktoré sú ochotné vypovedať o závažnej trestnej činnosti a ktoré boli súčasťou takejto závažnej trestnej činnosti a majú oprávnenú obavu o svoj život a zdravie, alebo o život a zdravie svojich blízkych osôb, v súvislosti s podaním svedeckej výpovede, sú podľa nášho názoru vhodní adresáti ochrany *pro futuro*. Nakoľko prijímateľom právnej ochrany je v tuzemsku explicitne vymedzená kategória osôb, v podobe ohrozených svedkov, chránených svedkov a im blízkych osôb, vynímajúc osoby spolupracujúcich obvinených. Avšak v súvislosti s touto skutočnosťou zároveň dopĺňame, že ako ideálne riešenie si predstavujeme generálnu úpravu inštitútu spolupracujúceho obvineného a v rámci nej aj úpravu jeho právnej ochrany. Nedomnievame sa, že čiastková úprava toho inštitútu by zabezpečila jeho dostatočujúcu právnu úpravu.

Záver

Východiskom predmetného textu bolo naplnenie koncepcie *de lege ferenda* na základe aplikovania komparatívnej metódy. Ako prvý návrh *pro futuro* uvádzame zverenie rozhodovacej právomoci o zaradovaní svedka do programu ochrany v Českej republike do rúk nezávislej komisie, ktorej osobnostný aparát by tvorili odborníci z aplikačnej praxe

tak, ako je tomu v tuzemsku a tiež v Taliansku. Ďalším návrhom *de lege ferenda* smerujeme tiež k Českej republike, ktorá v prípade dodržiavania podmienok stanovených programom z. o. s. a pretrvávajúceho nebezpečenstva umožňuje trvalé poskytovanie zvláštnej ochrany svedkovi. A síce tento aspekt možno vnímať ako nosný, čo do ovplyvňovania svedkov pri rozhodovaní sa, či poskytnú svedeckú výpoveď, avšak na druhej strane sme názoru, že ani trvalá ochrana svedka nie je správnym riešením. Dovoľme si dokonca uviesť, že celoživotné zaradenie svedka v programe ochrany by mohlo byť na škodu celej veci, preto sa o mnoho viac prikláňame k talianskemu modelu právnej ochrany svedka a síce, vymedziť určité časové maximum, napríklad v trvaní desiatich, respektíve pätnástich rokov, ktoré by smelo byť prekročené iba vo výnimočných prípadoch, a v omnoho väčšej miere vyvinúť snahu o podporovanie reintegrácie svedka a ďalších osôb do spoločnosti a práce.

V rámci návrhov *de lege ferenda*, pre tuzemskú právnu úpravu, jednoznačne zastávame názor, aby bol rozšírený okruh osôb, ktoré môžu byť zaradené do programu ochrany, aj o osoby obvinené z trestnej činnosti, ktoré sú ochotné vypovedať. Vieme si dokonca predstaviť vypracovanie samostatného právneho predpisu, ktorý by zodpovedal aktuálnym podmienkam uvedenej problematiky a prostredníctvom neho by bola *pro futuro* riešená problematika spolupracujúceho obvineného v celistvosti. Nemyslíme si, že iba rozšírenie okruhu osôb, ktoré podliehajú zákonu o ochrane svedka, o spolupracujúcu osobu by bol dostatočný. Domnievame sa, že táto tematika si vyžaduje komplexnejší prístup. Ale nakoľko osoba spolupracujúceho obvineného je v predloženom vedeckom príspevku riešená iba čiastkovo, nechávame tu priestor na odborný diskurz.

Máme za to, že použitím komparatívnej metódy sme preukázali, že to, čo platí v jednej krajine, nemusí byť automaticky aplikovateľné aj v iných krajinách. Na základe uvedených návrhov je zrejmé, že právna úprava ochrany svedka v prezentovaných krajinách môže byť v mnohých ohľadoch ešte kvalitnejšia. Uplatnenie nami navrhovaných podnetov by sa podľa nášho názoru pozitívne prejavilo vo zvýšenej ochote ohrozených svedkov pravdivo vypovedať, čo by v konečnom dôsledku malo za následok vyššiu mieru odhalenej trestnej činnosti, ktorá by bez takýchto intervencií len veľmi ťažko vyšla najavo.

Comparison of Practical Aspects of Legal Witness Protection

Karin Vrtíková (<https://orcid.org/0000-0001-9951-6426>)

Abstract: The focus of the article is the legal protection of the witness, which aims to ensure the objectivity of the witness statement, as the subjective feeling of the witness that he will not be threatened by any extraordinary forms of repression by a person acting in the procedural position of the accused, resp. The presented paper is an application of the comparative method, as its aim will be to compare the legal protection of a witness in the legal order of the Czech Republic and the Italian Republic, and from the results evaluated in this way we aim to point out the following: common and different features between domestic and foreign legislation and to evaluate the legal protection of a witness within our legal system. Last but not least, we will try to draw possible conclusions based on the analysis of foreign legislation. We believe that the presented contribution will bring clarity and considerations for the future to the discussed issues.

Keywords: witness, legal protection of a witness, examination of a witness, Criminal Procedure Code, Italian Criminal Code